

TÜRÜK

Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2017, Yıl:5, Sayı:10

Geliş Tarihi: 04.06.2017

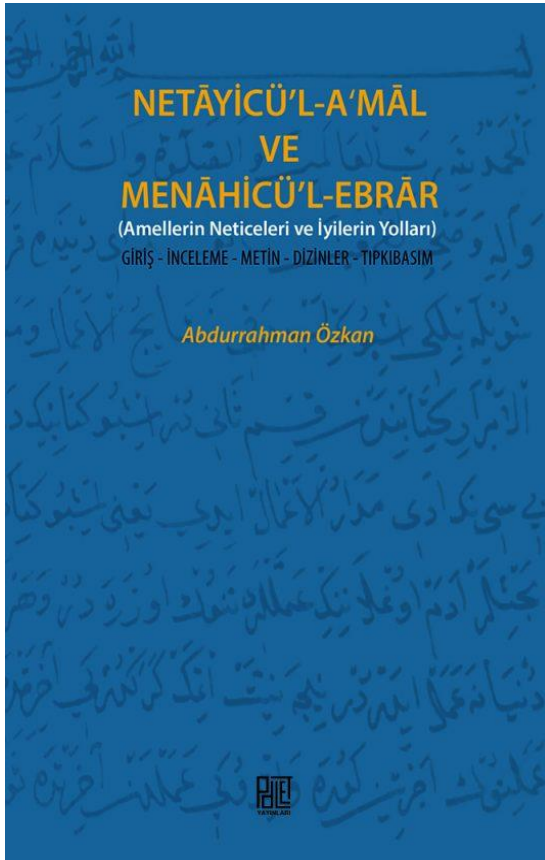
Kabul Tarihi: 14.08.2017

Sayfa: 196-199

ISSN: 2147-8872

NETĀYİCÜ'L-A'MĀL VE MENĀHİCÜ'L-EBRĀR İSİMLİ ESER ÜZERİNE

Abdullah Mert*

Oğuz ağzına dayanan Batı Türkçesinin gelişiminde, Klasik Osmanlı Türkçesi önemli bir yere sahiptir. Ancak Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde kaleme alınmış, edebî iddiası olmayan, geniş halk kitlelerine ulaşma amacı taşıyan metinler üzerine yapılan çalışmalar Türk dilinin diğer sahaları üzerine yapılan çalışmalara nazaran yetersiz kalmıştır. Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan sade dilli metinlerin dilciler tarafından incelenmesi elzemdir. Bu bağlamda Klasik Osmanlı Türkçesi özelliği gösteren *Netāyicü'l-A'māl ve Menāhicü'l-Ebrār* isimli eser, akademik çalışmalarını Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi üzerine yoğunlaştıran Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalında görev yapmakta olan Abdurrahman

ÖZKAN tarafından yayına hazırlanmıştır.**

Çalışma; 1. Giriş (s. 17-26), 2. İnceleme (s. 27-64), 3. Metin (s. 65-102), 4. Dizinler (s. 103-247) ve 5. Tıpkıbasım (s. 251-300) bölümlerinden meydana gelmiştir.

* Öğretim Elemanı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, orcid.org/0000-0001-6032-3643, amert@konya.edu.tr

** Abdurrahman ÖZKAN (2015), *Netāyicü'l-A'māl ve Menāhicü'l-Ebrār (Amellerin Neticeleri ve İyilerin Yolu) Giriş- İnceleme- Metin- Dizinler- Tıpkıbasım*, Konya: Palet Yayınları, 300 s. ISBN: 978-605-5262-81-5.

Giriş bölümünde, Yazmanın müellifi, telif tarihi, nüshaları, konusu ve dili gibi konularda açıklamalar yapılmıştır. Eserin yazar tarafından tespit edilebilen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yz. A 442/2 numarada kayıtlıdır. Yazmanın müellifi veya müstensihi, yazılış tarihi veya istinsah tarihi belli değildir. Yazarın verdiği bilgilere göre nüshanın özellikleri şu şekildedir: *Türkçe, harekeli nesih hatla, 205x145-162x100 mm ölçüsünde, 15 satırlı, 73a/7-121b/15 sayfaları arasında, rutubet lekeli, harf filigranlı kâğıda yazılmıştır. Şirazesi dağılmış, harap bir haldedir. Cildi bozuktur (...) nüshanın son kısmı eksiktir* (s. 22). Aynı cildin içinde aynı müellife ait *Meḥekkü'l-İlim ve'l-Ulemā* (1b-73a) isimli eser de yer almaktadır. Söz konusu eser daha önce Abdurrahman Özkan tarafından çalışılmıştır.¹ *Netāyicü'l-A'māl ve Menāhicü'l-Ebrār* amel, niyet, tevhit ve tevhit ehlinin faziletleri, zikir gibi konuların ele alındığı, *Medārü'l-A'mal* ve *Seyfü's-Şufiyyin* gibi müellifin çeşitli Arapça eserlerinin Türkçe özetinden meydana gelen dinî içerikli bir eserdir. Özkan, eserin 16. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınmış olması gerektiğini, yazmanın dilinin Klasik Osmanlı Türkçesi olduğunu ifade etmiş ve Eski Anadolu Türkçesine ait bazı dil özelliklerinin de yazmanın dilinde görüldüğünü belirtmiştir.

İnceleme bölümünde eserin ses bilgisi ve yazım özellikleri ele alınmıştır. Bu bölüm 1. *Yazılış Özellikleri* (s. 27-35) ve 2. *Ses Bilgisi Özellikleri* (s. 36-64) şeklinde iki ana başlığa ayrılmıştır. *Yazılış Özellikleri* de kendi içinde üç başlıkta ele alınmıştır. 1. *Ünlülerin yazılışları* (s. 27-30) başlığını taşıyan bölümde /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlülerinin yazılışları; 2. *Ünsüzlerin yazılışları* (s. 30-34) başlığını taşıyan bölümde /ç/, /p/, /t/, /s/ ünsüzlerinin yazılışları; 3. *Bazı ek ve şekillerin yazılışları* (s. 34-35) başlığını taşıyan bölümde bazı eklerin yazılışları değerlendirilmiştir. *Ses Bilgisi Özellikleri* bölümü kendi içinde on üç başlığa ayrılmıştır: 1. *Ünlü değişimleri* (s. 36-39), 2. *Ünlü kısalması* (s. 39), 3. *Ünlü türemesi* (s. 40), 4. *Ünlü düşmesi* (s. 41), 5. *Birleşme* (s. 41-42), 6. *Ünlü uyumu* (s. 42-56), 7. *Ünsüz değişimleri* (s. 56-60), 8. *Ünsüz düşmesi* (s. 60), 9. *Ünsüz tekleşmesi* (s. 60-61), 10. *Ünsüz türemesi* (s. 61-62), 11. *Ünsüz ikizleşmesi* (s. 62), 12. *Ünsüz uyumu* (s. 62-64), 13. *Hece düşmesi* (s. 64). Bu bölümlerden özellikle ünlü uyumu ana başlığı altında ele alınan dudak uyumu (düzlük-yuvarlaklık uyumu) konusuna değinmek gerekir. Eski Anadolu Türkçesinde dudak uyumu büyük oranda bozulmuştur. Osmanlı Türkçesiyle beraber dudak uyumu tekrardan tesis edilmeye başlanmış, 18. yüzyılın sonlarında da bu uyum tamamlanmıştır. *Netāyicü'l-A'māl ve Menāhicü'l-Ebrār* dudak uyumu bakımından geçiş özelliği gösteren bir eserdir. Yazar bazı eklerde düzleşmeye veya yuvarlaklaşmaya bağlı yeni uyumsuzluklar yani *tersine uyumsuzluk* görüldüğünü ifade etmiştir: -I / -U, Sı / sU teklik üçüncü şahıs iyelik ekinde bazı örneklerde tersine uyumsuzluk görülmektedir. Söz konusu ek Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde daima düz ünlülü iken *Netāyicü'l-A'māl ve Menāhicü'l-Ebrār*'da yuvarlaklaşmaya bağlı olarak dudak uyumunu bozan -U ve -sU'lu biçimlerde ortaya çıkmıştır. Yazarın verdiği bilgilere göre

¹ Abdurrahman ÖZKAN (2009), *Meḥekkü'l-İlim ve'l-Ulemā, Giriş- İnceleme- Metin- Dizinler- Tıpkıbasım*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

metinde *birüni 80a8(3)*, *dilüni 109a/5*, *itmesüne 114a/3*, *yimesüni 118b/13* gibi dudak uyumuna aykırı 22 tane örnek yer almaktadır.

Metin bölümünde harekeli nesih hatla yazılmış ve her bir sayfası 15 satırdan oluşan yazma transkribe edilmiştir. Metinde *için* edatının “*diye*” anlamında standart dışı kullanıldığı örnekler yer alır:

... *belki 'izzet ve ikrām itsünler için ve kimesne zulm idemesin için ... (belki izzet ve ikram etsünler diye ve kimseye zulm edemesin diye) (s. 71).*

...*'adūdan belā gelmesün için eyle buyurdu ... (düşmandan bela gelmesin diye öyle buyurdu) (s. 101).*

Yukarıda yer alan özel kullanımın çok sayıda örneği metinde yer almaktadır. Yazar metni transkribe ederken metnin daha doğru anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla noktalama işaretlerini de kullanmıştır:

Ve bir müslimān ol kişi görür ve eydür ki: N'ola idi elimde mālīm olaydı, işbu hacdan kalan kişiye vire idüm, dir.(s. 67).

Dizinler bölümü iki başlığa ayrılmıştır: 1. *Kelimeler Dizini* (s. 103-212) başlığını taşıyan bölümde sözcüklerin yazmada geçtiği yerler ve bu yerlerdeki anlamları bağlamsal olarak dizinlenmiştir:

al- : 1. *Eline almak, elinde tutmak.*

a. -asın 106a/3

a. -dum 106a/7

a. -duñ 87a/13

2. *Ele geçirmek, fethetmek*

a. -mağa 87b/11

a. -mağ 87b/6

3. *Erkek, kadınla evlenmek.*

a. -sa 81a/15

4. *Yanına, beraberine almak; beraberinde götürmek.*

a. -up 105b/8

5. *El koymak, birisinin sahip olduğu şeyi almak.*

a. -urlar 79a/14

6. *Üstlenmek, üzerine almak, (boynuna) almak.*

a. -mağa 105a/1

a. -up 99b/14

7. (Ders, hisse, ibret) Almak.

a. -dılar 102a/3

a. -mak 118a/5

8. (Telkin) Almak.

a. -dım 97b/8

9. (Abdest) almak.

a. -up106a/11

a. -urdur 82a/5 (s. 105a).

2. *Ekler Dizini* (s. 213-247) başlığını taşıyan bölümde, yazmada geçen ekler alfabetik sıra ile listelenmiş ve eklerin geçtiği sözcükler söz konusu ekin başlığı altına varak ve satır numarasıyla toplanmıştır:

-dUKdA (zarf-fiil eki): didükde 111b/14, içdükde 78b/5, geldükde 74b/4(4), gördükde 117a/12, işitdükde 80a/6(4), itdükde 104b/4, oldukda 82b/5(2), uyudukda 78b/11, vardukda 90a/2, yidükde 78b/5(2) (s. 223).

Tıpkıbasım bölümünde yazmanın 73a/7-121b/15 sayfaları arasında kalan Arap harfli metin yer almaktadır.

Batı Türkçesi özelinde metin çalışmaları Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak Batı Türkçesinin gelişim sürecini daha iyi anlayabilmemiz için Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan yazmaların yayımlanması ve söz konusu yazmalar üzerinde daha fazla bilimsel çalışma yapılması gerekmektedir. Bu vesileyle Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN'ı tebrik eder, çalışmalarının devamını beklediğimizi belirtmek isteriz.